

Н. М. Сорочинська, О. О. Гісем

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

11
клас

Н.М. Сорочинська, О.В. Гісем

Історія України

Підручник для 11 класу
загальноосвітніх навчальних закладів

В И Д А В Н И Ц Т В О
навчальна книга®
Богдан
www.bohdan-books.com

- Ілюстрації підручника зацентровані на формування образів історичних подій та органічно доповнюють текст
- Вперше подано багато ілюстрацій до тем, які раніше майже не супроводжувалися малюнками
- Доступна мова, текст легко читається
- Наявність значної кількості структурно-логічних схем та картосхем
- Новий оригінальний підхід у поданні матеріалу для повторення
- Проста і зрозуміла система орієнтування у навчальному матеріалі

- Запитання орієнтовані не на просте відтворення, а на розуміння історичних процесів і причинно-наслідкових зв'язків
- Змістовний понятійний апарат
- Значна кількість тестів у форматі ЗНО
- Висновки після кожного параграфа
- Розроблено практичні заняття, передбачені програмою
- Подано матеріал відповідно до нових наукових досягнень

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ

Словничок

Тлумачення термінів і понять, що виділені жирним шрифтом у тексті параграфа.

Документи розповідають

Фрагменти різноманітних матеріалів (уривки з історичних документів, спогадів очевидців подій тощо).

«Електронний додаток» — тут ви знайдете додаткові матеріали до підручника

Запитання та завдання

Додаткові запитання і завдання у тексті.

Цікаво знати

Додаткова інформація для тих, хто хоче знати більше цікавих історичних фактів.

Постать в історії

Тут подано інформацію про видатних історичних діячів, що мали суттєвий вплив на розвиток подій.

Висновки

У цій рубриці прочитаєте стислий виклад провідних думок, розкритих у тексті параграфа

Зміст

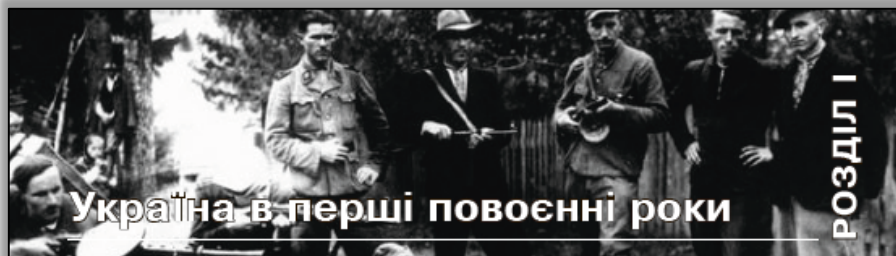
ЗМІСТ	
Любі друзі!	3
Вступ	4
РОЗДІЛ I.	
§ 1. Адміністративно-територіальні зміни Української РСР. Вихід УРСР на міжнародну арену	11
§ 2. Повоєнна відбудова в Україні	16
§ 3. Радянізація західноукраїнських земель	22
§ 4. Культурне життя в Україні другої половини 1940-х — початку 1950-х років	32
Практичне заняття № 1.	38
Узагальнення знань за розділом I. «Україна в перші повоєнні роки»	42
РОЗДІЛ II.	
§ 5. Україна на початку 1950-х рр.	43
§ 16. Десталінізація і лібералізація суспільного життя. Реабілітація жертв сталінських репресій	48
§ 7. Зміни у соціально-економічному житті. Усунення М. Хрущові від влади	54
§ 8. Культура і духовне життя в Україні наприкінці 1950-х — у першій половині 1960-х років	63
§ 9. Народження дисидентського руху	72
Практичне заняття № 2	78
Узагальнення знань за розділом II. «Україна в умовах десталінізації»	80
РОЗДІЛ III.	
§ 10. Політико-ідеологічна криза радянського ладу в Україні.	81
§ 11. Стан економіки України та визрівання економічної кризи	88
§ 12. Етносоціальні процеси та рівень життя населення.	95
§ 13. Опозиційний рух	101
§ 14. Культура і духовне життя	111
Практичне заняття №3	122
Узагальнення знань за розділом III. «Україна в період загострення кризи радянської системи»	123
РОЗДІЛ IV.	
§ 15. Початок «перебудови» в СРСР. Чорнобильська катастрофа	124
§ 16. Спроби реформування економіки	129
§ 17. зростання активності українського суспільства	134
§ 18. Розгортання національно-визвольного руху в Україні. Початок формування багатопартійної системи	141
§ 19. Суверенізація УРСР. Проголошення незалежності України	147
Практичне заняття	157
Узагальнення за розділом IV. Відновлення незалежності України	160
РОЗДІЛ V.	
§ 20–21. Початок державотворчих процесів	161

Узагальнення за розділом 6. «Творення нової України»

§ 22. Україна в 1994–1999 рр. Конституційний процес в Україні. Конституція 1996 р.	170
§ 23. Політичні процеси в Україні в 1999–2005 рр. «Помаранчева революція»	173
§ 24. Економічний розвиток України у 1992–2005 рр.	180
§ 25. Етносоціальні процеси та рівень життя населення	186
§ 26. Зовнішня політика та міжнародні зв'язки України у 1992–2005 рр.	191
Узагальнення за розділом V. «Становлення України як незалежної держави»	201
РОЗДІЛ VI.	
§ 27. Суспільно-політичне та економічне життя України в 2005–2010 рр.	202
§ 28. Україна в 2010–2014 рр. Революція Гідності	207
§ 29. Україна в системі міжнародних відносин. Російська збройна агресія	214
§ 30. Культурне та релігійне життя	227
Практичне заняття	239
Узагальнення за розділом VI. «Творення нової України»	240

Назва розділу

Перелік основних понять
і термінів перед
параграфом

§ 1. Адміністративно-територіальні зміни Української РСР. Вихід УРСР на міжнародну арену

Основні поняття і терміни

ООН, Рада Безпеки ООН,
геополітичне становище.

Основні дати

березень 1944 р. — створення Народного комісаріату закордонних справ УРСР; 26 листопада 1944 р. — з'їзд Народних комітетів у Мукачевому схвалив Маніфест про возз'єднання Закарпатської України з УРСР; 25 квітня–26 червня 1945 р. — робота установчої конференції ООН в Сан-Франциско. Українська делегація прибула для участі в роботі конференції 6 травня; 29 червня 1945 р. — радянсько-чехословацький договір про входження Закарпаття до Радянської України; 16 серпня 1945 р. — договір між СРСР та Польщею про радянсько-польський кордон; лютий 1947 р. — підписання делегацією УРСР мирних договорів із союзниками Німеччини (Італія, Румунія, Угорщина, Фінляндія); 1951 р. — обмін прикордонними ділянками між Польщею і УРСР, остаточне визначення західного кордону УРСР.

1. Адміністративно-територіальні зміни

Питання про західний кордон СРСР, а відповідно й України, гостро постало під час завершальних операцій Другої світової війни в Європі.

Остаточного його вирішили у процесі українсько-польського, українсько-чехословацького, українсько-румунського територіальних розмежувань та юридичного закріплення західноукраїнських земель, що увійшли до складу УРСР протягом 1939–1945 рр.

Особливо складними і тривалими були врегулювання територіальних питань з Польщею та ЧСР. На цей процес значно впливало міжнародне становище, зокрема прагнення СРСР закріпитися у Центрально-Східній Європі.

За Люблінською угодою між урядом УРСР і польським Тимчасовим Комітетом Національного Визволення від 9 вересня 1944 р. частина споконвічних українських земель (частина Підляшшя, Холмщина, Посаяння, Лемківщина), де проживало майже 800 тис. українців, передавалася Польщі. У такий спосіб сталінське керівництво намагалось підтримати польський прорадянський уряд і згладити негативне сприйняття польською громадськістю радянської агресії 1939 р.

Домовленість між СРСР та Польщею досягнуто 16 серпня 1945 р., під час підписання договору стосовно радянсько-польського державного кордону. Ця угода закріплювала кордон по «лінії Керзона» з відхиленням на схід (тобто на користь Польщі) на 5–8 км, а на окремих ділянках на 17 км. Остаточний процес польсько-українського

Перелік основних дат
перед параграфом

Актуалізація опорних
знань учнів

Повторимо опрацьоване у минулому навчальному році за візуальними джерелами (фотолітопис)

Київ у день початку
Першої світової війни

Наступ російської армії в Галичині.
1914 р.

Австрійський цісаревич Карл
нагороджує Українських січових
стрільців. 1915 р.

Жінки на військовому виробництві

Демонстрація у Києві в перші дні після
повалення царизму

Прибуття делегатів на Український
національний конгрес

Тема уроку

Перелік основних понять

Схема

Розділ I

§ 4. Культурне життя в Україні другої половини 1940-х — початку 1950-х років

Основні поняття і терміни

«ждановщина», «лисенківщина», космополітизм, репресії.

Основні дати

1946–1949 рр. — «ждановщина»; 1946 р. — запуск першого в УРСР і СРСР атомного реактора; 1947–1948 рр. — репресії проти вчених-біологів (генетиків), кібернетиків та інших; 1948–1950 рр. — виготовлення під керівництвом С. Лебедева першої в Європі цифрової обчислювальної машини.

1. Історичні умови розвитку культури у повоєнний час

Відродження культурного життя в Україні у повоєнні роки стикалося з великими труднощами. Культура, як і раніше, фінансувалася за залишковим принципом. Величезний жертвний внесок народу в перемогу пропорційно збільшив у його свідомості не тільки відчуття самоповаги, а й поклав початок відродженню відчуття господаря країни, суспільства, своєї історії. Суттєвий вплив на світосприймання українців справило перебування їх за кордоном, ознайомлення із західним способом життя. Війна показала народу всю аморальність, антигуманність режиму абсолютної особистої диктатури, створивши передумови для критичної оцінки суспільством і системи влади, й особи керівника. Існувало переконання, що після величезних жертв і перемог український народ, як і інші народи СРСР, заслуговує на поліпшення матеріального життя і справедливий демократичний лад.

Однак відповіддю режиму на ці вимоги часу стали не реформи, а його самоконсервація. Сталінський режим посилив контроль над суспільством, особливо у сфері ідеології. Прояви національної самосвідомості, критичний підхід до будь-яких явищ суспільного життя, відступ від регламентованих пропагандистських стереотипів — все це кваліфікувалося як український буржуазний націоналізм, космополітизм, антирадянська діяльність і, як наслідок, вело до морального і фізичного знищення діячів культури.

► У яких умовах відбувався розвиток української культури в повоєнні роки?

Умови розвитку культури у 1940–50-ті рр.

Відбудова закладів освіти, науки і культури	«Культурна революція» на західноукраїнських землях	Ідеологічний наступ. «Ждановщина»
Відновлення зруйнованих і будівництво нових закладів освіти	Відновлення структури АН УРСР	Ліквідація неписьменності
Відновлення мережі культурно-мистецьких установ	Розбудова мережі освітніх і культурно-мистецьких закладів	Насаджування комуністичної ідеології
		Боротьба проти космополітизму і «низькопоклонства перед Заходом»
		Боротьба проти «буржуазного націоналізму»
		Відновлення мережі культурно-мистецьких установ

Перелік основних дат

Зміст параграфа

Теоретичний матеріал

32

Робота з ілюстраціями

Формування західного кордону УРСР. Сталін відрізає частину українських земель Польщі. Карикатура

➤ Що спонукало Сталіна до таких дій?

Робота з історичними джерелами

Розділ I

розмежування завершився у 1951 р., коли на прохання Польщі відбувся обмін прикордонними територіями. Внаслідок цього до Львівської області увійшли землі в районі міста Кристинополя (згодом перейменованого в Червоноград), а до Польщі відійшли території довкола міста Нижні Устрики Дрогобицької області.

Зі вступом радянських військ на територію Карпатської України ситуація змінилася. Радянське керівництво стало розглядати цей регіон як важливий стратегічний плацдарм для посилення впливу в Центральній та Південно-Східній Європі. Для досягнення своїх стратегічних цілей радянське керівництво використало антифашистський і національно-визвольний рух населення краю.

26 листопада 1944 р. в місті Мукачеве скликали з'їзд Народних комітетів. На ньому схвалили Маніфест про возз'єднання з Радянською Україною, обрано Народну Раду як верховний законодавчий орган влади Закарпатської України і сформовано уряд.

Документи розповідають

Із маніфесту першого з'їзду Народних Комітетів Закарпатської України про возз'єднання з УРСР (26 листопада 1944 р.)

...Закарпатсько-український народ, вирваний з німецько-мадярського полону, вирішив раз і назавжди здійснити свою віковічну мрію і возз'єднатися з Радянською Україною. З цими думками він йшов на вибори сільських, районних і міських народних комітетів з наказом їм — добитися возз'єднання Закарпатської України з Радянською Україною.

Спираючись на непохитну волю всього народу, висловлену в петиціях і постановах робітників, селян, інтелігенції і духовництва всіх міст і сіл Закарпатської України, перший з'їзд Народних Комітетів усієї Закарпатської України постановляє:

- 1) Возз'єднати Закарпатську Україну зі своєю великою матір'ю Радянською Україною і вийти зі складу Чехословаччини.
- 2) Просити Верховну Раду Української Радянської Соціалістичної Республіки і Верховну Раду Союзу Радянських Соціалістичних Республік включити Закарпатську Україну до складу Української Радянської Соціалістичної Республіки.
- 3) Обрати Народну Раду Закарпатської України як єдину центральну владу, діючу по волі народу на території Закарпатської України.
- 4) Уповноважити і зобов'язати Народну Раду Закарпатської України здійснити рішення з'їзду про возз'єднання Закарпатської України з Радянською Україною.

➤ 1. Як ви оцінюєте рішення першого з'їзду Народних Комітетів Закарпатської України для України і долі краю?

Робота з історичною картою

«Відлига» — неофіційна публіцистична назва періоду в історії СРСР після смерті Й. Сталіна. Вислів «відлига» походить від однойменної повісті Іллі Еренбурга. Характеризується ліквідацією таких проявів сталінського режиму, як масові репресії, тотальний контроль за всіма сферами діяльності тощо і спробою проведення суспільно-політичних, економічних реформ.

Словникова робота

Цікаво знати

Згідно із листом, написаним 24 вересня 1949 року першому секретарю ЦК КП(б) у М. Хрущову, Головою Ради у справах Руської православної церкви при Раді Міністрів СРСР Г. Карповим, за час із березня 1946-го до серпня 1949 року до РПЦ перейшли «3001 уніатська приходська церква, 1242 священники, 463 диякони і 1018 псаломників у Закарпатській, Дрогобицькій, Львівській і Станіславській областях».

Постать в історії

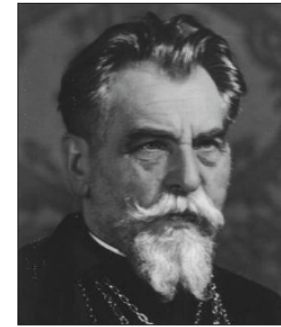
Постать в історії

Йосип Сліпий

Народився 17 лютого 1892 р. на Галичині. Після закінчення школи студіював теологію у Львові, а з осені 1912 р. — в Інсбруку, де здобув 1918 р. ступінь доктора богослов'я. Рукоположений митрополитом Андреем Шептицьким, молодий священник продовжував свої студії. У 1922 р. Й. Сліпий став професором догматики духовної семінарії у Львові, а згодом її ректором. Під його керівництвом семінарія була розбудована в Греко-католицьку богословську академію. Друга світова війна була поворотним пунктом у житті Й. Сліпого. 25 листопада 1939 р. його призначили наступником на митрополичому престолі.

У роки німецької окупації (1941–1944) Й. Сліпий відродив духовну семінарію, а також діяльність Богословського наукового товариства. Після повернення радянської влади Йосип Сліпий був заарештований і засуджений на вісім років примусових робіт. Згодом він був засуджений ще три рази; пробув у в'язницях і таборах до 1963 р. За наполяганням Папи Римського і світової громадськості Й. Сліпий був звільнений і прибув до Рима. Тут він розпочав бурхливу діяльність: відновив на чужині колишню Львівську духовну академію (Український католицький університет), монастир Студитів, діяльність Українського богословського товариства та видання часопису «Богословіє». 25 січня 1965 р. Й. Сліпого обрали кардиналом і владикою (патріархом) УГКЦ. Помер у 1984 р. Перепохований у Львові.

► Чому було ліквідовано УГКЦ?

Йосип Сліпий

Схема

Підсумки вивченого матеріалу

Закріплення вивченого матеріалу

§ 3. Радянізація західноукраїнських земель

Операція «Вісла» (1947 р.)

Причини проведення	
Завершити перетворення Польщі на мононаціональну державу	Придушити український національно-визвольний рух на Холмщині, Підляшші, Надсянні, Лемківщині («Закерзоння»)

Мета				
Завершити процес з обміну населенням між Польщею і УРСР	Деукраїнізація Холмщини, Підляшшя, Надсяння, Лемківщини («Закерзоння»)	Сприяти заселенню «повернутих земель» (ті, що відійшли від Німеччини до Польщі)	Позбавити УПА підтримки населення	Завдати поразки основним силам УПА

Привід: загибель у сутичці з вояками УПА 28 березня 1947 р. заступника міністра національної оборони Польщі К. Сверчевського

Період здійснення: 28 квітня 1947 р. – липень 1947 р. (фактично завершилася у жовтні 1947 р.).

Результати і наслідки		
Проти УПА було проведено 357 бойових акцій, знищено 1509 повстанців, 1178 бункерів і криївок. Заарештовано 2800 членів ОУН і УПА. Припинення бойових дій УПА на Закерзонні	Виселено у західні і північні райони Польщі 140 тис. українців	Деукраїнізація «Закерзоння»

► Чи можна операцію «Вісла» вважати етнічною чисткою?

Висновки

➤ З усіх регіонів України, що потерпіли від війни та нацистської окупації, у найгіршому становищі були західноукраїнські землі. Повоєнна розруха посилювалась впертою боротьбою УПА проти насадження тоталітарного режиму. І хоча повстанський рух був із самого початку приречений на поразку, він змусив радянське керівництво бути обережнішим у здійсненні радянізації.

Запитання і завдання

1. Укажіть хронологічні рамки процесу радянізації західноукраїнських земель.
2. Що включав у себе процес радянізації?
3. Коли було ліквідовано УГКЦ в Галичині і на Закарпатті?
4. Які причини тривалої боротьби УПА?
5. Якими методами здійснювалась радянізація на західноукраїнських землях?
6. З якою метою було ліквідовано УГКЦ?
7. Як би ви оцінили боротьбу УПА у 1940–1950-ті рр.?
8. Проведіть дискусію. Чи можна вважати боротьбу ОУН і УПА на західноукраїнських землях громадянською війною?
9. Чим було зумовлено проведення операції «Вісла»?
10. Обговоріть у групах. Які наслідки радянізації для західноукраїнських земель?
13. На що розраховували бійці і командири УПА, ведучи нерівну боротьбу з комуністичним тоталітарним режимом?
14. Що спільного і відмінного в операціях «Вісла» і «Захід»?

Урок узагальнення

Розділ I

Узагальнення знань за розділом I «Україна в перші повоєнні роки»

1. Складіть перелік подій, які ви вважаєте найважливішими для цього періоду історії України. Обґрунтуйте свій вибір.
2. Поясніть значення понять і термінів: «відбудова», «репатріанти», «екстенсивний шлях розвитку», «тоталітарна економіка», «модернізація», «спецпоселення», «космополітизм», «лисенківщина», «ждановщина», «обмін населенням», операція «Вісла», операція «Захід».
3. Кого з історичних діячів цієї доби ви вважаєте найбільш визначними? Поясніть свій вибір.
4. Висловіть свою точку зору стосовно методів та наслідків радянзації західних областей УРСР.
5. Якими були основні суперечності соціально-економічного, культурного, релігійного та повсякденного життя українського населення у повоєнний час?
6. Виконайте завдання за історичною картою.
 - 1) Які території називали «Закерзонням»?
 - 2) Укажіть території, що увійшли до складу УРСР у 1940–1950-ті рр.
 - 3) Які території охопило проведення операції «Вісла» і «Захід»?
 - 4) Окресліть території, охоплені збройною боротьбою УПА проти радянської влади?
7. Схарактеризуйте територіальні зміни, яких зазнала УРСР у результаті Другої світової війни.
8. Що було спільного і відмінного в колективізації 1930-х рр. у Наддніпрянській Україні і в 1940–1950-ті роки в західноукраїнських землях? Які позитивні та негативні наслідки мала радянська влада для Західної України?
9. Які чинники впливали на демографічні процеси в УРСР у повоєнний час?
10. Схарактеризуйте позитивні й негативні явища в розвитку української культури у 1940–1950-ті роки.
11. Яку можна дати оцінку рівня життя населення УРСР у повоєнні роки? Які чинники впливали на нього?
12. Сформулюйте підсумки боротьби ОУН-УПА на західноукраїнських землях у 1940–1950-ті роки.
13. З якою метою ОУН і УПА зверталися до молоді з такими закликами?

Комсомол -- це кубло зрад
запроданства свого народу!

ДІТИ-ШКОЛЯРИ!
НЕ ВСТУПАЙТЕ ДО ПІОНЕРІВ!

Юнаки і дівчата!
Не співайте большевицьких пісень! Геть паршиві пісні про Сталіна й партію!
Співайте про Героїв України!
Співайте про величаву боротьбу ОУН і УПА!
Українські Повстанці.

Тестові завдання до
тематичного оцінювання

Тестові завдання

**Тестові завдання для підготовки
до тематичного оцінювання за розділом 2.**

1. У добу «відлиги» в суспільному лексиконі вперше з'являється поняття
А «розвинений соціалізм».
Б «партійна номенклатура».
В «політична реабілітація».
Г «безрідний космополітизм».
2. Для приховування провалів виконання п'ятирічного плану виробництва наприкінці 1950-х роках було
А ухвалено Семірічний план.
Б запроваджено систему радяргоспів.
В ліквідовано систему МТС.
Г розпочато освоєння цілинних земель.
3. У якому місті УРСР у 1963 р. для придушення страйків і заворушень придушення запровадили воєнний стан?
А Кривий Ріг
Б Харків
В Донецьк
Г Черкаси
4. На якому з'їзді КПРС М. Хрущов виступив із доповіддю «Про культ особи і його наслідки»?
А XX з'їзд
Б XXI з'їзд
В XXII з'їзд
Г XXIII з'їзд.
5. Які наслідки для соціально-економічного розвитку УРСР в 1954–1964 рр. мала програма, зображена на плакаті?
А вирішено проблему нестачі кормів для тваринництва, збільшення поголів'я худоби
Б нестачу зернових перекрила врожайність кукурудзи, вирішення продовольчої проблеми
В випередження США у виробництві молока, м'яса і масла
Г скорочення посівів зернових культур, продовольча криза, початок закупки зерна за кордоном

Тестові завдання

6. Хто є автором цитованого документа:
«Ми боремося за самостійну Україну...
Методи досягання цієї мети – мирні, конституційні... Завдання... полягає в тому, щоб домогтися: встановлення режиму законності; відновлення й дотримання демократичних норм Конституції; скасування посад партійної номенклатури та відновлення принципу верховенства в суді безпосередньо народом; скасування антиконституційного закону, за яким комуніста не можна судити, доки райком партії не виключить його з КПРС...»?
А О. Гончар
Б О. Антонов
В Л. Лук'яненко
Г І. Миколайчук
7. Як вплинула освітня реформа 1959 р. на викладання української мови?
А у російських школах УРСР припинялось викладання української мови
Б збільшилася кількість годин на викладання української мови
В було зафіксоване положення про факультативність вивчення української мови
Г в українських школах УРСР заборонялось викладання українською мовою
8. Яка організація започаткувала дисидентський рух в Україні?
А Організація українських націоналістів
Б Українська повстанська армія
В Українська робітничо-селянська спілка
Г Український національний фронт
9. Хто із зображених на фото діячів українського дисидентського руху очолював Українську робітничо-селянську спілку (УРСС)?

А

Б

В

Г

10. Коли в УРСР запровадили обов'язкову восьмирічну освіту?
А 1956 р.
Б 1957 р.
В 1958 р.
Г 1959 р.

Н. М. Сорочинська, О. О. Гісем

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

11
клас

Н.М. Сорочинська, О.В. Гісем

Історія України

Підручник для 11 класу
загальноосвітніх навчальних закладів

В И Д А В Н И Ц Т В О
навчальна книга®
Богдан
www.bohdan-books.com